

Duidende leeswijzer

Pedagogisch project van het GO!

Inleiding en voortraject

Deze leeswijzer bij het pedagogisch project van het GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (PPGO!) geeft bijkomende duiding bij de in de tekst ingenomen posities. De bedoeling is om gemaakte keuzes zowel inhoudelijk als naar formulering toe te lichten. Deze duidende leeswijzer is dus een ondersteunende handleiding voor een betere interpretatie en begrip van het PPGO! zelf.

Maar eerst is het relevant om het statuut en de ontstaansgeschiedenis van het PPGO! te kaderen. Het 'Bijzonder decreet betreffende het gemeenschapsonderwijs' (BDGO) van 14 juli 1998 schrijft voor dat dit pedagogisch project moet ondertekend worden door alle leden van de bestuursorganen en van de schoolraden bij de aanvaarding van het lidmaatschap van een bestuursorgaan of van een schoolraad van het Gemeenschapsonderwijs (art. 6, §1) en door de personeelsleden op het moment van indiensttreding (art. 65, §3). Het opstellen van dit pedagogisch project is een bevoegdheid van de Raad van het GO! (art. 34, §1).

De eerste versie van het PPGO! dateert al van 1995 en werd na tien jaar - in 2005 - door de Raad geactualiseerd. Nog eens tien jaar later - in 2015 - besliste de Raad opnieuw om de tekst te actualiseren. Het betreft daarbij geen fundamentele koerswijziging, maar wel een aanpassing ingegeven door een veranderende samenlevingscontext met enkele gewijzigde accenten en aandachtspunten. De aanpassingen zijn geïnspireerd door verschillende participatieve trajecten binnen het net. Zowel de brede bevragingen in het kader van het waardenonderzoek (2011) en de voorbereiding van het Memorandum (2013) als het onderzoek in voorbereiding van de Staten-Generaal op 23 oktober (2015) lagen aan de basis van de actualisering. De huidige versie van het PPGO! vervangt de voorgaande. Ze werd in december 2015 bekrachtigd door de Raad en in januari 2016 gelanceerd.

Missie

De missie van het PPGO! geeft aan wat de plaats, de rol en het statuut van deze tekst is. Met de beschrijving van de grondbeginselen, de waarden en algemene doelstellingen van het GO! vormt het project de grondslag voor het pedagogisch handelen. Dat doet het door een referentiekader te bieden waarbinnen het handelen vorm krijgt en waaraan het kan worden afgetoetst, maar tegelijk en meer verdergaand wil het ook een dynamiserende richtingwijzer zijn om het handelen te inspireren.

Het is de basis om binnen het net op een gelijkgestemde manier vorm te geven aan een tweevoudige kernopdracht: het begeleiden en ondersteunen van de individuele en persoonlijke ontwikkeling van lerenden enerzijds, en het bijdragen aan het samenleven in diversiteit en harmonie anderzijds. De individuele en maatschappelijke dimensie van het opvoedingsproject worden op die manier onlosmakelijk met elkaar verbonden als een geïntegreerde uitdaging en opdracht.

Basisbeginselen

Actief burgerschap als doelstelling van het opvoedingsproject brengt de persoonsgerichte en de maatschappij- of gemeenschapsgerichte oriëntatie bij elkaar. Het bewerkstelligen van enkele fundamentele grondwaarden van het GO! kenmerkt dit proces; respect, oprechtheid, gelijkwaardigheid, openheid, engagement en betrokkenheid zijn zowel voor personeelsleden, ouders als lerenden richtinggevende waarden voor het opvoedingsproject van de school. 'Bewerkstelligen' heeft daarbij een meervoudige betekenis: het zijn niet alleen kenmerken van het eigen handelen, maar ook waarden die we willen maximaliseren en samen verdedigen. Ze zijn te situeren in de interactie tussen mensen: als richtingwijzers voor het eigen handelen en tegelijk als een verwachting ten aanzien van anderen in het samenleven op school. Actief burgerschap betekent dat we zowel binnen als buiten de school actief deze waarden stimuleren.

We zijn daarbij niet in eerste instantie 'tolerant' of 'verdraagzaam' tegenover verschillen, maar we gaan uit van een actieve betrokkenheid bij het samenleven. Die actieve betrokkenheid heeft de volgende kenmerken: een open en respectvolle basishouding; authenticiteit, integriteit en eerlijkheid; kritische zin en mondigheid om de eigen ideeën helder, genuanceerd en respectvol te uiten; en een continue bereidheid om bij te leren. We richten ons op het realiseren van gelijke kansen en maatschappelijke rechtvaardigheid, door uit te gaan van de gelijkwaardigheid van alle personen. Het realiseren van de universele rechten van de mens, het respecteren van democratische waarden, instellingen en wetgeving zijn de belangrijkste kaders die we verdedigen in ons streven naar een meer rechtvaardige samenleving.

Het consequente gebruik van het begrip 'lerenden' is een bewuste keuze. Dit begrip betreft niet alleen leerlingen (leerplichtonderwijs), cursisten (volwassenenonderwijs), en jongere kinderen (kinderopvang), maar benadrukt net dat onze scholen en voorzieningen leergemeenschappen zijn waar we allemaal (met inbegrip van leerkrachten, directeurs en ander personeel) samen leren samenleven. Tegen de achtergrond van een leven lang leren gaat het om een continue uitdaging, waarin iedereen verder kan blijven groeien.

Een belangrijke realiteit bij dat leerproces zijn de verschillen tussen individuen. Die gegeven diversiteit brengt belangrijke uitdagingen met zich mee voor het pedagogisch en didactisch handelen. Het erkennen van de (feitelijke) ongelijkheid van mensen én het benadrukken van de (normatieve) gelijkwaardigheid van mensen vinden elkaar in een streven naar gelijke kansen.

Om te werken aan gelijke kansen stellen we onze aanpak af op de talenten van lerenden. Die talentgerichte benadering is niet toevallig gekozen als richtingwijzer voor differentiatie: vanuit hun uniciteit zijn mensen niet zo zeer meer- of minderbegaafd maar hebben ze vaak zeer verschillende talenten. Niet de tekortkomingen of gebreken maar wel de mogelijkheden van mensen staan centraal. Naast contextgebonden kenmerken die gelijke kansen kunnen bedreigen (zoals anderstaligheid, etniciteit, sociaal-economische status, etc.) vormen die uiteenlopende talenten – en het inspelen daarop binnen het pedagogisch handelen – het uitgangspunt voor gedifferentieerde ondersteuning van de ontwikkeling.

De geboden ondersteuning is breed en richt zich behalve op de pedagogische en didactische aanpak ook op de interesses, het welzijn en het welbevinden van lerenden. Interesses en talenten worden maximaal geprikkeld om lerenden uit te dagen in hun ontwikkeling en op die manier hun leerwinst (in de zeer brede zin van het woord) en welbevinden zo groot mogelijk te maken.

Vervolgens belicht het PPGO! de complexe samenhang tussen individu en samenleving in het opvoedingsproject van het GO!. Die samenhang krijgt op twee manieren vorm.

1. Enerzijds positioneert het PPGO! zich als een vormingsproject ten aanzien van lerenden. Lerenden worden niet voorbereid om zich in te passen in een bestaande orde, maar worden toegerust om zich kritisch te positioneren in de samenleving zoals ze is, en als betrokken-geëngageerde actieve 'agents of change' hun burgerschap op te nemen. De theoretische achtergrond hiervan is een kijk op onderwijs als een initiatieproces. Die benadering stelt de vraag waarin we lerenden willen inleiden om hen toe te rusten voor hun verdere leven in onze maatschappij. Welke praktijken hebben we daarvoor nodig? Die initiatie is een transformatieve aangelegenheid, met een conservatieve (bewarende) en een progressieve (veranderingsgerichte) dimensie. De eerste impliceert dat we uitgaan van een historische attitude: een kritisch-betrokken bewustzijn van de geschiedenis en waardevolle elementen om mee te nemen als we het samenleven vormgeven. De tweede dimensie betekent dat we vanuit onze kritische zin ook nood hebben aan flexibiliteit en veranderbaarheid, omdat we meer willen doen dan het verleden reproduceren. In een zich voorturend wijzigende context moeten we creatief kunnen omgaan met nieuwe omstandigheden.
2. Anderzijds positioneert het PPGO! zich als een project dat vorm geeft aan de samenleving door een onderliggend samenlevingsmodel te verdedigen. Hier plaatsen wij het pleidooi voor gelijke kansen, het tegengaan van maatschappelijke uitsluiting, meer sociale rechtvaardigheid en de focus op het leren samenleven. In die zin is het PPGO! ook een maatschappelijk project: het onderwijs vervult een bredere rol in de maatschappij en vanuit die rol komt het op voor een meer rechtvaardige samenleving.

Samen leren samenleven: neutraliteit als uitgangspunt voor actief burgerschap

Nog sterker dan voorheen wordt de inzet van het PPGO! om bij te dragen aan het samenleven gekoppeld aan de grondwettelijke opdracht van het GO! om neutraal onderwijs aan te bieden. Het pedagogisch project is immers onlosmakelijk verbonden met de invulling van neutraliteit. Daarmee onderscheidt het GO! zich van andere onderwijsnetten. De diversiteit aan filosofische, ideologische en levensbeschouwelijke overtuigingen is een tastbare realiteit in onze scholen. Ingrijpende maatschappelijke gebeurtenissen en veranderingen die grotendeels te maken hebben met verschillende overtuigingen en de daaruit voortvloeiende spanningen, onderstrepen het belang van een duidelijke positionering. Voorgaande versies van het PPGO! weerspiegelden al de keuze van het GO! om vanuit de bestaande diversiteit vorm te geven aan de moeilijke uitdaging van het harmonieus samenleven. In deze nieuwe versie is dit nog verder genuanceerd en uitgediept. De voorwaarden die het harmonieus samenleven in diversiteit mogelijk maken zijn sterker benoemd en verbonden met de grondwaarden van onze democratische samenleving.

Neutraliteit is een voorwaarde om het samenleven op grond van gelijkwaardigheid mogelijk te maken. Het betekent dat er niet wordt uitgegaan van 'het grote gelijk' van een of andere levensbeschouwing: geen enkele overtuiging krijgt de voorkeur of wordt als richtinggevend naar voren geschoven om het gesprek aan te gaan. Dat wil niet zeggen dat mensen neutraal zijn en geen kleur of overtuiging hebben; het betekent wel dat de school of voorziening een neutrale leer- en leefomgeving is die uitgaat van gelijkwaardigheid. Dat is voor het GO! een voorwaarde om het democratisch samenleven vorm te geven.

Het PPGO! neemt dus neutraliteit als uitgangspunt voor actief burgerschap en plaatst het in het kader van het samen leren samenleven. Op die wijze bouwt het verder op het actief pluralisme dat voorheen het richtinggevende begrip was om neutraliteit te definiëren. Met 'actief burgerschap' als doelstelling zetten we nog een stap verder en benadrukken we het belang van wederkerigheid bij het realiseren van onze waarden. Samen leren samenleven veronderstelt niet alleen een openheid en engagement ten aanzien van de diversiteit, maar impliceert ook dat dit een gedeeld engagement is. Anders gezegd: het samenleven veronderstelt ook de verwachting dat elke persoon instemt met de voorwaarden die het mogelijk maken om in gesprek te gaan en deze onderschrijft. Dat zijn als het ware de spelregels die de grenzen uittekenen waarbinnen het samenleven mogelijk is; het gaat dan om de grondwaarden van het democratisch samenleven, die in het PPGO! ook beschreven worden en zich onder meer vertaald

zien in universele mensenrechten en kinderrechten en de wetgeving van onze democratische rechtsstaat. Daarmee legt het GO! de nadruk op datgene wat ons als mensen met elkaar verbindt: gemeenschappelijke grondrechten en democratische basiswaarden. Die worden pedagogisch gedynamiseerd in het begrip 'actief burgerschap', vanuit een maatschappelijk geëngageerde neutraliteit.

Engagementsverklaring

Het derde deel van het PPGO! betreft een engagementsverklaring. Hier wordt het participatieve karakter van het pedagogisch project benadrukt. Het PPGO! is niet alleen een onderbouwde visietekst; het krijgt pas betekenis als het daarnaast ook het fundament vormt van de dagelijkse onderwijspraktijk en het pedagogisch handelen. Pas bij hun vertaling in acties worden de missie en visie ook een 'project', dynamisch in zijn toepassing al naargelang maatschappelijke ontwikkelingen, specifieke contexten, nieuwe wetenschappelijke inzichten of veranderende pedagogische behoeften.

Het expliciteren van de engagementsverklaring heeft tot doel het ondertekenen tot een bewustere keuze en actief engagement te maken. Mensen worden expliciet aangesproken op hun rol in de realisatie ervan en op de verantwoordelijkheid die ondertekening met zich meebrengt. Daarin toont zich de dubbelheid van het pedagogisch project als een project van de gemeenschap en voor de gemeenschap: het krijgt gestalte ter wille van de gemeenschap door de gezamenlijke inzet van de gemeenschap. Op die manier wil het GO! bijdragen aan het samen leren samenleven.

